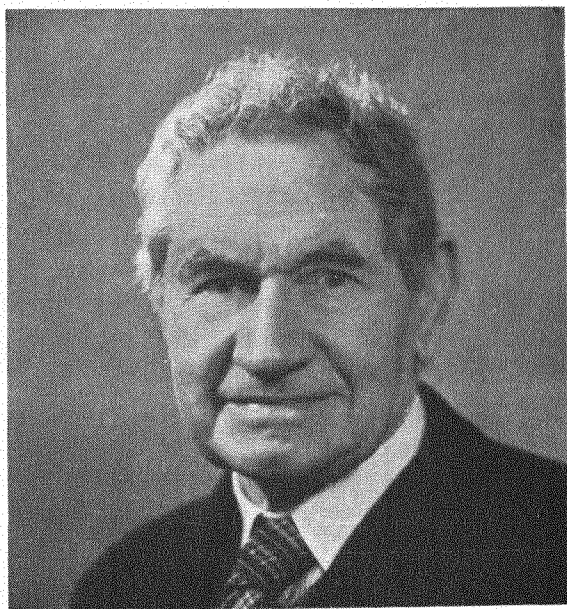

TH. MORTENSEN

22. FEBRUAR 1868—3. APRIL 1952

Af P. L. KRAMP

DET lykkedes for dr. MORTENSEN at fuldføre det store værk, som skulle blive slutstenen på et langt livs uafbrudt og aldrig svigtende virke i videnskabens tjeneste. Med en vidunderlig energi og viljestyrke førte han det igennem, sidste bind udkom lige før jul, 1. februar forelagde han det i et timelangt foredrag her i Naturhistorisk Forening, næste aften havde hans nærmeste kolleger lejlighed til at hylde ham ved en fest, og det var en glæde at se, hvor veloplagt og lykkelig han var. Det var dog tydeligt, at kræfterne svandt; han sagde selv, at han var »doven«. Den 3. april døde han, 84 år gammel.

OLE THEODOR MORTENSEN var født 22. februar 1868 i Harløse i Nordsjælland, hvor hans far var lærer. Han blev student i 1885 fra latinskolen i Frederiksborg, og efter sin fars ønske studerede han teologi. Men naturhistorien interesserede ham mere end teologien. Han gennemførte dog studiet og blev cand. theol. 1890, men så tog han fat på zoologien,

blev mag. scient. 1895 og dr. phil. 1897. I studieårene tjente han til livets ophold som lærer i naturhistorie på blindeinstituttet, og i nogen tid, i 1894, var han assistent ved det zoologiske institut i Giessen hos professor Spengel, og her blev det overdraget den unge dansker at bearbejde echinoderm-larverne fra den tyske plankton-expedition. 1895-97 var han assistent ved Dansk Biologisk Station og arbejdede også ved Zoologisk Museum, men uden løn. I 1902 opnåede Zoologisk Studiesal en bevilling på 1200 kr. årlig til en assistent, og det blev MORTENSEN. På museet fik han ikke fast ansættelse før i 1910, da han var 42 år gammel, og 1917-33 var han inspector ved 2. afdeling.

Dette er i korte træk dr. MORTENSENS biografiske data, men hans liv var rigt på afveksling, og på mange områder har han haft vidtrækkende indflydelse på dansk zoologi.

Hans kortvarige virksomhed ved biologisk station resulterede i ni små fiskeribiologiske artikler om skrubber, rødspætter, laks og ørred m. m. samt en større afhandling om vor almindelige rejes biologi, hvorfor han i mange år blev kaldt »Reje-Mortensen«. Hans interesse for pig-hudene kommer dog allerede frem, idet nogle af de små artikler handler om søstjerner og søpindsvin som skadedyr for fiskeriet. Også i senere år har han af og til skrevet om almen-biologiske emner som f. eks. Ringkøbing fjords nuværende og tidligere Fauna (1900), Om Regeneration og Podning af Dyr (1905), og den overordentlig nyttige og interessante oversigt Biologiske Studier over Sandstrandsfaunaen særlig ved de danske Kyster (1921), foruden oversigtsartikler om faunaen i de tropiske områder, som han besøgte på sine mange rejser. En af disse, *Observations on protective adaptations and habits, mainly in marine animals* (1917), omhandler bl. a. sommerfugle fra Panama med vingetegninger, som mentes at narre disse insekters fjender til at snappe efter vingernes bagkant i stedet for efter hovedet, en teori som dengang gav anledning til megen diskussion.

For Dansk Naturhistorisk Forening har dr. MORTENSEN haft vidtrækkende betydning, og han har viet foreningen en meget stor del af sin virke-trang. Han blev medlem 1891, holdt sit første foredrag, om echinoderm-larver, i 1895, og hans første afhandling i tidsskriftet, *Smaa faunistiske og biologiske Meddelelser*, kom i 1897; samme år blev også disputatsen, *Systematiske Studier over Echinoderm-larver*, trykt i *Videnskabelige Meddelelser*. 1899-1913 var MORTENSEN zoologisk redaktør af *Videnskabelige Meddelelser*, samtidig med at V. A. POULSEN,

indtil 1910, redigerede de botaniske bidrag, som der endnu dengang var enkelte af.

Et meget vigtigt fremstød gjorde dr. MORTENSEN, da han i 1906 med stor energi og praktisk sans fik startet »Danmarks Fauna«. Der var megen skepsis over for muligheden af at gennemføre dette gigantiske foretagende, men dr. MORTENSEN overvandt alle betænkeligheder, og allerede i 1907 kom det første bind (JUNGERSENS Krybdyr og Padder). MORTENSEN redigerede Faunaen indtil 1913, og da efter 25 års forløb en anselig række af disse nyttige håndbøger havde set dagens lys, hædrede foreningen dr. MORTENSEN ved at gøre ham til æresmedlem i efteråret 1931.

Bearbejdelsen af de rige samlinger, som dr. MORTENSEN hjembragte fra sin Stillehavsekspedition i 1914–16 og senere ekspeditioner, resulterede i talrige afhandlinger, hvis trykning i Videnskabelige Meddelelser ganske ville have sprængt foreningens budget. Men dr. MORTENSEN fik de bevilgende myndigheder til at forstå, hvor nødvendigt det var at få de videnskabelige resultater af ekspeditionerne offentliggjort, og under hans redaktion udkom i årene 1922–33, jævnsides med de ordinære bind, 11 anselige bind med ialt 65 afhandlinger af ham selv og andre om materiale fra stillehavsekspeditionen og de senere ekspeditioner til Kei-øerne og Java-Sydafrika, de to første bind med understøttelse fra staten, de øvrige fra Rask-Ørsted fondet.

Når hertil kommer de talrige foredrag, dr. MORTENSEN har holdt i vor forening, fra 1895 til 1952, og de talrige afhandlinger han har skrevet i Videnskabelige Meddelelser, forstår man, at han omfattede denne forening med en vidtfavnende interesse, som han også viste ved at komme tilstede ved så godt som alle møder, når han da ikke var ude på sine lange rejser. Dr. MORTENSENS interesse for Dansk Naturhistorisk Forening gav sig også udslag i, at han testamenterede sit store og værdifulde bibliotek til foreningen.

Selv om den vigtigste del af dr. MORTENSENS livsgerning var hans virksomhed på Zoologisk Museum, var han ingenlunde en stuelærd; han var tværtimod i høj grad friluftsmenneske. I mange år, fra 1897 til 1912, underviste han på det havbiologiske sommerkursus, som dengang flyttede rundt til Frederikshavn, Nykøbing M., Hellebæk og Middelfart, og han var en herlig lærer. Han vidste en masse om dyrene, og hans kærlighed til den levende natur og den begejstring, hvormed han kunne vise sine elever de skønne og interessante detailler i dyrenes bygning, var uhyre smittende.

VIII

Formålet med hans mange rejser til fjerne egne var både indsamling af dyr til Zoologisk Museum og studier af de levende dyr. Hans kendskab til havenes dyreliv var meget alsidigt, og selv om det naturligvis først og fremmest var echinodermerne, som tiltrak ham, så forsøgte han ingenlunde de andre dyr. Det var ganske overvældende, hvad han bragte med sig hjem, både af konserveret materiale og af iagttagelser af de levende dyr. Han rejste helst til varme egne; når undtages et par besøg i Trondheim Fjord er Færøerne det nordligste sted, han har været, det var i 1899. I 1900 foretog han sammen med JOHANNES SCHMIDT, som dengang var botaniker, en ekspedition til Siam-bugten.

I 1904 skrev dr. MORTENSEN, tildels sammen med botanikeren F. BØRGESEN, nogle artikler, hvori han slog stærkt til lyd for oprettelsen af en biologisk station i Dansk Vestindien med både fiskerimæssige og videnskabelige opgaver, og i 1905-06 var han derovre for selv at studere forholdene. En rigt illustreret artikel: Dyreliv, Jagt og Fiskeri i Dansk Vestindien (1910) giver fyldige oplysninger om faunaen både på land og i havet omkring øerne.

Alt dette ligger før dr. MORTENSEN fik fast ansættelse på Zoologisk Museum, og inden han rigtig kunne hellige sig studiet af echinodermerne. Ganske vist havde han lige siden 1892 arbejdet med museets samlinger af echinodermer, fra 1899 især med Ingolf-ekspeditionens og med materialet fra Siam; men som assistent på studiesalen var meget af hans tid optaget af undervisningen i zootomi og fremstilling af præparater til studiesamlingen, og hans første honorarlønnede beskæftigelse på museet (fra 1908) var som bibliotekar, hvor han ordnede 2. afdelings bibliotek og grundlagde det seddelkatalog, som bruges den dag i dag. Men det var først fra 1910, at han for alvor kunne koncentrere sig om de problemer inden for echinodermernes systematik, som han tidligt havde fået øjet op for, og hertil måtte han have et stort materiale, også af levende eksemplarer og ikke mindst af larver, hvis betydning for systematiken og zoogeografien han allerede i sin disputats havde været inde på.

Derfor måtte han ud at rejse, og han fik også midlerne dertil. Han havde en vidunderlig evne til at tale sin og videnskabens sag, og dertil kom, at det var forbavsende, så små midler han kunne klare sig med. Han blev støttet af Carlsbergfondet og senere også af Rask-Ørsted fondet, og det har han mange gange udtrykt sin dybe taknemmelighed for.

I 1913 afsagde han alle tillidshverv og bibeskæftigelser, og om sommeren det år opholdt han sig en måneds tid på det marin-biologiske laboratorium i Plymouth for at sætte sig ind i E. J. ALLENS metoder til kunstig befrugtning, klækning og udvikling af pelagiske larver, særlig af echinodermer. Det hørte nemlig med til programmet for hans forestående Stillehavs-ekspedition at følge udviklingen af så mange echinodermlarver som muligt. I Plymouth prøvede han med held ALLENS metode på seks arter (to søstjerner, to slangestjerner, et søpindsvin og en søpølse) og var nu rustet til de talrige klækningsforsøg, han foretog på alle sine senere ekspeditioner.

Stillehavs-ekspeditionen blev skelsættende for dr. MORTENSENS videnskabelige virksomhed, som fra nu af næsten udelukkende omfattede studiet af echinodermer. Rejsen varede fra november 1913 til juni 1916 og gik til Japan, Philippinerne, Australien, New Zealand, Hawaii, Californien, Panama og Vestindien; fra alle disse områder hjembragte han vældige samlinger af alle slags havdyr til vort zoologiske museum, og i de følgende år var han fuldt optaget af at bearbejde echinodermerne, og da især søpindsvinene, både fra sin egen ekspedition og fra adskillige udenlandske ekspeditioner og museer.

I 1921–22 (1.11.21–30.10.22) var han atter ude på en stor ekspedition, denne gang til nogle af de små øer vest for New Guinea, især Kei-øerne. — På eet område havde dr. MORTENSEN ikke held med sig, nemlig i sine bestræbelser for oprettelse af biologiske stationer. Hans ungdomsdrøm om et laboratorium i Vestindien blev aldrig til noget, og da Danmark solgte sine vestindiske øer i 1917, begyndte dr. MORTENSEN at arbejde for et laboratorium et eller andet sted i Sydhavet. Den svenske fysiolog JOH. WINTZELL, som dr. MORTENSEN havde truffet under et besøg i Kristineberg, udkastede den tanke, at man skulle søge at få oprettet en skandinavisk havforskningsstation i troperne, dr. MORTENSEN tog tanken op, skrev en artikel derom i »Naturens Verden«, og udviklede nærmere sin plan på et møde i Naturhistorisk Forening 22. november 1918, hvor flere svenskere og nordmænd var tilstede. Sagen vakte megen interesse, men også en del modstand. Der blev nedsat et udvalg, og 1. november 1921 rejste dr. MORTENSEN og botanikeren dr. HJALMAR JENSEN ud for at finde det helt rigtige sted. Hollænderen MAX WEBER havde henledt opmærksomheden på Kei-øerne, hvis omgivelser da også viste sig at være »Sødyrenes paradis« (også farvandene omkring Banda og Amboina blev undersøgt). Der var både en uhyre rig

fauna og gode betingelser for eksperimentelle undersøgelser. Museet fik atter rige samlinger, men det var ikke muligt at rejse penge til stationens oprettelse. Dr. MORTENSEN bevarede dog stadig håbet, og endnu i februar i år, da en journalist spurgte ham, om han havde opgivet tropestationen, svarede han: »Ikke tale om! . . . den skal nok komme«.

Ekspeditionen til Kei-øerne blev ingenlunde den sidste. Februar 1929 til April 1930 undersøgte han farvandene ved Java, Mauritius, Sydafrika og St. Helena, og i 1936 og 37, næsten 70 år gammel, opholdt han sig på dr. CYRIL CROSSLANDS laboratorium i Ghardaqa ved det Røde Hav, i en øde egn med et brandvarmt klima. Her var det først og fremmest larveudvikling, det drejede sig om, og de to besøg blev lagt på forskellige årstider, marts-juni 1936 og juli-september 1937.

Naturligvis har dr. MORTENSEN også besøgt adskillige af de marine laboratorier rundt om i Europa, og det var ham en stor sorg, at vi aldrig opnåede at få et virkelig anseligt marin-biologisk laboratorium herhjemme.

Dr. MORTENSENS virksomhed i de år, da han var fast knyttet til Zoologisk Museum (1910-33), var navnlig præget af hans systematiske arbejder. Han hørte til de zoologer, som der heldigvis endnu findes nogle af, som forstår, at systematiken og den omhyggelige artsbeskrivelse er det nødvendige grundlag, hvorpå alle andre forskningsgrene inden for zoologien må bygge. Sit materiale fik han ikke alene ved sine egne store indsamlinger, men også gennem sine talrige forbindelser med kolleger i andre lande. Museer og videnskabsmænd i hele verden sendte ham store samlinger til bearbejdelse, eller enkelte eksemplarer, som de bad ham bestemme, og hvor der var mulighed derfor, beholdt han dubletter for vort museum. I 2. afdelings tilgangsjournal støder man ustandselig på echinodermer, som er tilsendt dr. MORTENSEN som gaver eller i bytte. Intet under, at vort museum, hvad echinodermer angår, er et af de rigeste, ja for søpindsvinernes vedkommende vistnok det aller rigeste i verden. Også i indlænsprotokollen ser man gang på gang: »Dr. MORTENSEN lånt til undersøgelse . . .«. De fremmede videnskabsmænd vidste, at de trygt kunne låne ham deres sjældenheder; han skulle nok få noget interessant ud af at undersøge dem.

Han nøjedes dog ikke med at undersøge sit materiale; han holdt også orden på det, katalogiserede det og indordnede det i samlingerne, og det måtte han i reglen gøre selv; assistance har der jo aldrig været ret meget af på museet. Sålænge dr. MORTENSEN var 2. afdelings bestyrer,

førte han også selv protokollerne meget omhyggeligt, og det skal siges til hans ros, at han også efter sin afgang som bestyrer samvittighedsfuldt vedblev at forsyne sin efterfølger med alle oplysninger om tilgang og afgang til brug for journalerne.

Som afdelingens leder blandede han sig meget lidt i amanuensernes arbejde, men han var glad, når man kom og fortalte om det, og især når man sprugte ham til råds, og kom man med forslag om forandringer i samlingernes ordning eller opstilling, var han altid parat til at diskutere det. Hvor travlt han end havde med sit eget arbejde, gik man aldrig forgæves, når der var noget, man gerne ville tale med ham om.

Siden han trak sig tilbage fra studiesalen og biologisk kursus, beskæftigede dr. MORTENSEN sig ikke med regelmæssig undervisning; men gennem personlig påvirkning fik han megen indflydelse på adskillige af de unge zoologer. Nogle få, som valgte echinodermer til speciale, blev knyttet nær til ham i intimt samarbejde, kritisk og venligt vejledede han dem i deres studier og deltog i deres glæde over hver lille videnskabelig opdagelse. Men med sin omfattende viden og fremragende hukommelse var han en hjælp for mange andre, som kom til ham med deres problemer.

Ved siden af echinodermerne havde dr. MORTENSEN også et andet speciale, nemlig ribbegoplerne, som han har skrevet flere værdifulde afhandlinger om. Hans vigtigste indsats på dette område var beskrivelsen af den mærkelige, fastsiddende ribbegople *Tjalfiella tristoma*, som AD. JENSEN havde fundet på stilkene af *Umbellula encrinus* i Umanak Fjord i Grønland. Efter et par foreløbige meddelelser i Naturhistorisk Forenings Videnskabelige Meddelelser (1910) og et par udenlandske tidsskrifter gav han en indgående beskrivelse med mange anatomiske detaljer i sin afhandling om ctenophorerne i Ingolf-Ekspeditionen (1912), og i *Tjalfiellas* bygning fandt han beviset for rigtigheden af den teori (SELENKA & LANG 1881-82), at ribbegoplerne ikke er coelenterater, men er beslægtede med fladormene. Det bragte ham i diskussion med belgieren A. KEMNA, men nu er der vist almindelig enighed om, at MORTENSEN havde ret.

Det må endnu nævnes, at dr. MORTENSEN tog megen del i de internationale diskussioner om nomenclaturreglerne, og bl. a. tog han stærkt til orde imod den strenge gennemførelse af prioritetsreglen. Han udtalte sig ofte med en vis foragt om disse regler og følte sig ikke bundet af dem. Ikke desto mindre var det ham, vi andre altid måtte henvende os

til, når vi var i tvivl om et nomenclatur-spørgsmål; han var særdeles godt inde i den slags spørgsmål og altid rede til at give den vejledning, man bad om.

Det langt overvejende hovedemne i dr. MORTENSENS videnskabelige livsgerning var dog studiet af echinodermerne og da især deres systematik, men også deres biologi og deres betydning for zoogeografien. I sin behandling af søpindsvinene fra den tyske sydpolar-ekspedition (1909) viste han, at der ikke er nærmere slægtskab mellem echinidefaunaerne ved Sydamerika, Sydafrika og New Zealand, og på grundlag heraf forkastede han teorien om en tidligere kontinentalforbindelse mellem disse geografiske områder, og lignende spørgsmål var han inde på i flere af sine senere arbejder.

Grundlaget for hans behandling af echinidernes systematik var altid den omhyggelige beskrivelse af dyrene, både de voksne og larverne, og hvad der straks gør alle hans værker så umiddelbart tiltalende, er de mange vidunderlig skønne tegninger. Han var en fremragende tegner, og endnu i det sidste bind af hans store monografi er figurerne tegnede med den samme sikre og elegante hånd som altid.

Larvernes betydning gik tidligt op for ham; hans disputats var om larver, og til hans hovedværker hører det pragtfulde store værk *Studies of the development and larval forms of echinoderms*, der udkom som selvstændig bog i 1921, og dens fortsættelser *Contributions etc.*, I–IV, i Videnskabernes Selskabs Skrifter, 1931–38. Da han i 1899 begyndte på bearbejdelsen af Ingolf-ekspeditionens echinider, fandt han den hidtil foreliggende litteratur meget utilfredsstillende; han brugte et så stærkt udtryk som, at artsbeskrivelserne næsten kunne bringe en til fortvivelse, og det blev nødvendigt først at studere dyrene selv uden hensyn til litteraturen. Det var i det første bind (1903), og i det andet bind (1907) måtte han bruge mange af de første sider til at forsvare sig imod et voldsomt angreb af den gamle echinide-forsker A. AGASSIZ. MORTENSENS stærke fremhæven af pedicellariernes store betydning for systematiken blev i nogen grad misforstået både af AGASSIZ og senere af andre forskere, der havde fået den opfattelse, at MORTENSEN tillagde pedicellarierne en altovervejende, næsten enerådende betydning, så det blev nødvendigt for ham at påvise, og med rette, at det aldrig havde været hans mening. Det fremgår da også af hans senere omfangsrige produktion, at netop alle bygningsforhold må tages i betragtning, og det er just derfor, at hans beskrivelser altid er så detaljerede.

I årenes løb kom der så en lang række afhandlinger om echinodermer, men efterhånden koncentrerede dr. MORTENSEN sig mere og mere om søpindsvinene, og tanken om en monografi opstod hos ham. Han var klar over, at det ville blive et kæmpe-arbejde, men trods sin allerede fremrykkede alder tog han fat på det med sin sædvanlige energi og optimisme. Atter kom Carlsbergfondet ham til hjælp, dels ved personlig støtte, som tillod ham at tage sin afsked fra museet, da han var 65, dels ved at påtage sig alle omkostningerne ved værkets tilblivelse og trykning. Første bind udkom i 1928, og i de første år kom der jævnsides med monografien flere andre afhandlinger, især bearbejdelse af materiale fra fremmede ekspeditioner; men han blev efterhånden klar over, at hvis han skulle nå at få monografien færdig, måtte han lægge alt andet til side. Det *blev* et kæmpeværk, med beskrivelser af 1150 nulevende og de vigtigste af de hidtil kendte 8000 uddøde arter; for de uddøde former måtte med for at bringe klarhed over hele gruppens systematiske udvikling og oprindelse. Han gik ikke ud fra en forudfattet mening om klassifikationen, den ville han arbejde sig frem til under behandlingen af de enkelte ordener. Men sidste bind slutter med en oversigt over de resultater, hans undersøgelser havde ført til. Dr. MORTENSEN havde regnet med, at værket ville blive på fem bind, men flere af dem måtte deles, så der blev ialt ni store bind tekst og syv bind tavler. Han har her sat sig selv og dansk zoologi et monument, som i en uoverskuelig fremtid vil danne grundlaget for al videnskabelig forskning på dette felt.

Da værket var færdigt fra hans hånd, var han opfyldt af lykke over at have fået lov til at arbejde med fuld arbejdskraft på et sådant værk i næsten 30 år, og nu skulle der tages fat på andre opgaver, som havde været lagt til side. Til museets årsberetning for 1951 skrev han: Har derefter arbejdet med Ophiurerne fra Atlantide-ekspeditionen og fra B.A.N.Z.A.R. ekspeditionen og har, efter anmodning fra dr. SEYMOUR SEWELL, påbegyndt bearbejdelsen af Echiniderne fra det Indiske Ocean til »Fauna of India«. Så han havde ikke i sinde at give op endnu. Men kræfterne slog ikke til.

Dansk zoologi og international forskning står i stor gæld til dr. MORTENSEN; hans mange venner rundt om i verden og alle vi, som stod ham nær, tænker med vemod på, at han ikke mere skal færdes iblandt os, og vi vil mindes ham med beundring og taknemmelighed.

FORTEGNELSE OVER TH. MORTENSENS PUBLIKATIONER¹⁾

1893. Über *Ophiopus arcticus* (Ljungman), eine Ophiure mit rudimentären Bursae. — Z. wiss. Zool. 56.
1894. Zur Anatomie und Entwicklung der *Cucumaria glacialis* (Ljungman). — Z. wiss. Zool. 57.
- Lidt om Plankton. — Dansk Fiskeriforenings Medlemsblad.
1896. Fortsatte Undersøgelser over Rødspætteyngelens Forekomst i Østersøen i 1894–95. — Ber. Dansk Biol. Stat. 5.
- Om nogle nyere Undersøgelser over Laksens Biologi. — Dansk Fiskerif. Medlemsbl.
- Fredning af Laks og Ørred i forskellige Lande. — Dansk Fiskerif. Medlemsbl.
- Om nogle for Fiskerierne skadelige Dyr. — Dansk Fiskerif. Medlemsbl.
- Lidt mere om Søstjerner. — Dansk Fiskerif. Medlemsbl.
1897. Sind die Ostsee-Schollen vom Kattegat her eingewandert. — Mitt. Deutsch. Seefischerei-Vereins. No. 5. 1897.
- Smaa faunistiske og biologiske Meddelelser. — Vid. Medd. 1897.
- Undersøgelser over vor almindelige Rejes (*Palæmon Fabricii*. Rtk.) Biologi og Udviklingshistorie samt Bemærkninger om Rejefiskeriet i de danske Farvande. — Vidensk. Unders. paa Fiskeriernes Omraade, udg. af Dansk Fiskeriforening I.
- Systematiske Studier over Echinoderm-larver. — Vid. Medd. 1898. (Disputats).
1898. Die Echinoderm-larven der Plankton-Expedition nebst einer systematischen Revision der bisher bekannten Echinoderm-larven. — Ergeb. Plankton Exp. 2. (Oversættelse af Disputatsen).
1899. (TH. M. & C. F. LÜTKEN) The Ophiuridæ, »Albatross« Exp. 1891. — Mem. Mus. Comp. Zool. 23.
- Om Ørredens Vækst og Modenhedsstørrelse. — Dansk Fiskerif. Medlemsbl.
- Om Ilandbringelse af Søstjerner. — Dansk Fiskerif. Medlemsbl.
- Om Laksens Naturhistorie samt lidt om Fiskeavl. — Dansk Fiskerif. Medlemsbl.
1900. Ringkøbing Fjords nuværende og tidligere Fauna. — S. H. A. RAMBUSCH: Studier over Ringkøbing Fjord.
1901. Die Echinodermen-Larven. — Nordisches Plankton, 9.
- Nogle biologiske Iagttagelser fra Siam. — Biol. Selsk. Forhandl.
- Fra den danske Siam-Ekspedition. — Dansk Fiskerif. Medlemsbl.
1902. Fra den danske videnskabelige Siam-Ekspedition. — Geogr. Tidsskr. 16.
- The Danish Expedition to Siam 1899–1900. — Vid. Selsk. Skr. (6) 12.
1903. Echinoderms from East Greenland. — Medd. om Grønland, 29.
- Echinoidea. I. — Ingolf-Expd. IV, 1.
- *Chætodiadema granulatum* n.g.n.sp. a, new Diadematid from the Gulf of Siam. — Vid. Medd. 1903.
- *Lissodiadema*. Nouveau genre de Diadematides. — Rev. Suisse Zool. 2.

¹⁾ Referater, anmeldelser, oversættelser og lignende er ikke medtaget.

1904. On some Echinothurids from Japan and the Indian Ocean. — Ann. Mag. Nat. Hist. (7). 14.
- (Th. M. & F. BØRGESEN) Vestindiens Betydning for Dansk Naturforskning. — Det ny Aarhundrede 1.
- Echinoidea. I. Danish Expedition to Siam 1899–1900. — Vid. Selsk. Skr. (7). 1.
- (Th. M. & F. BØRGESEN) En biologisk Station i Dansk Vestindien. — Atlanten 1.
1905. Some new species of Echinoidea. — Vid. Medd. 1905.
- Om Regeneration og Podning af Dyr. — Det ny Aarhundrede 2.
1907. Ingolf Echinoidea II. — Ingolf-Expd. IV, 2.
- Fra de dansk-vestindiske Øer. — Geogr. Tidsskr. 19.
- Om Fiskerierne paa vore vestindiske Øer. — Atlanten 4.
1908. Dyrelivet i Grønland. — Atlanten 4.
- Insektangreb paa Bornulden i Dansk Vestindien. — Atlanten 5.
1909. On a gigantic colony of Thread-Bacteria from the West Indies. — Vid. Medd. 1908.
- Die Echinoiden d. Deutschen Südpolar Expedition 1901–03. — Deutsche Südpolar Expd. 11. Zool. 3.
- Fuglelivet på de dansk-vestindiske Øer. — Dansk Ornith. Tidsskr. 3.
1910. On some points in the Nomenclature of Echinoids. — Ann. Mag. Nat. Hist. (8). 5.
- Dyreliv, Jagt og Fiskeri i Dansk Vestindien. — Atlanten 7.
- Echinological Notes I–II. — Vid. Medd. 1910.
- (Th. M. & KOLDERUP ROSENVINGE) Sur quelques plantes parasites dans des Echinodermes. — Overs. Vid. Selsk. Forhandl. 1910.
- On some West Indian Echinoids. — Bull. U.S. Nat. Mus. 74.
- The Echinoidea of the Swedish South Polar Expedition. — Sv. Sydpolar Exp. 1901–03. 6.
- *Microphiura decipiens* n. g. n. sp. A remarkable new West Indian Ophiurid. — Vid. Medd. 1910.
- *Arbaciella elegans*. Eine neue Echiniden-Gattung aus der Familie Arbaciidæ. — Mitt. Naturh. Mus. Hamburg 27.
- *Tjalfiella tristoma* n. g. n. sp. A sessile Ctenophore from Greenland. — Vid. Medd. 1910.
1911. Echinological Notes III–IV. — Vid. Medd. 1911.
- Report on the Echinoderms collected by the Danmark-Exped. at North-East Greenland. — Medd. om Grønland. 45.
- *Astroclon Suensoni* n. sp. A new East Asiatic Euryalid. — Vid. Medd. 63.
- A new species of Entoprocta, *Loxosomella antedonis*, from North-East Greenland. — Medd. om Grønland. 45.
- A vote against the strict application of the Priority Rule. — Ann. Mag. Nat. Hist. (8), 8. — Zool. Anzeiger 39, 1, 1912.
1912. *Astrochalcis micropus* n. sp. A new Euryalid from the Philippines. — Vid. Medd. 63.

1912. Über die Larve von *Echinometra lucunter* (L.)? — Zool. Jahrb. Suppl. 15.
 — Ctenophora. — Ingolf Exped. V, 2.
 — Über *Asteronyx Loveni* M. Tr. — Z. wiss. Zool. 101.
 — Über eine sessile Ctenophore, *Tjalfiella tristoma* Mrtsn. — Verh. Deutschen Zool. Ges. 1912.
 — Un Ctenophore sessile, *Tjalfiella* Mortensen. — Discussion (KEMNA & MORTENSEN). — Annales Soc. R. Zool. Malacol. Belgique. 47.
 — A sessile Ctenophore, *Tjalfiella tristoma* (Mrtsn.), and its bearing on Phylogeny. — Rep. Brit. Assoc. 1912.
1913. Die Echinodermenlarven d. Deutschen Südpolar-Expedition 1901–03. — Deutsche Südpolar-Exp. 14. Zool. 6.
 — Die Echiniden des Mittelmeeres. — Mitt. Zool. Stat. Neapel. 21.
 — Echinological Notes V–VI. (+ Correction to Note VI). — Vid. Medd. 65.
 — Grønlands Echinoderm. Conspectus Faunæ Grønlandicæ. — Medd. om Grønland. 23.
 — Some new Echinoderms from Greenland. — Vid. Medd. 66.
 — On the development of some British Echinoderms. — J. Mar. Biol. Ass. N. S. 10.
 — On the alleged primitive Ophiuroid, *Ophioteresis elegans* Bell., with description of a new species of *Ophiothela*. — Mindeskr. f. STEENSTRUP.
 — Ctenophora. — »Michael Sars« North Atlantic Exped. 1910. 3.
 — On Regeneration in Ctenophores. — Vid. Medd. 66.
1914. Sur une Ctenophore sessile, »*Tjalfiella tristoma*«, et sa signification phylogénétique. — 9. Congres Internat. Zool. Monaco 1913.
 — On the Development of some Japanese Echinoderms. Preliminary Notice. — Annot. Zool. Jap. 8.
1915. Preliminary note on the remarkable shortened development of an Australian Sea-urchin, *Toxocidaris erythrogrammus*. — Proc. Linn. Soc. N. S. Wales. 40.
1916. On the development of some West Indian Echinoderms. — Carnegie Inst. Wash. Yearbook 15.
1917. *Notocrinus virilis* n. g. n. sp., a new viviparous Crinoid from the Antarctic Sea. — Vid. Medd. 68.
 — Observations on protective adaptations and habits, mainly in marine animals. — (Papers from Dr. Th. M. Pacific Exped. 1.), Vid. Medd. 69.
 — En ny Teori om Korallrevenes Dannelse. — Naturens Verden 1.
 — Forhistoriske Faldgruber. — Nat. Ver. 1.
1918. The Crinoidea of the Swedish Antarctic Expedition. — Wiss. Ergebn. Swedish Südpolar Expd. 1901–03. 6.
 — (TH. M. & K. STEPHENSEN) On a gallproducing parasitic Copepod, infesting an Ophiurid. — (Papers from Dr. Th. M. Pacific Exped. 2), Vid. Medd. 69.
 — En mærkelig Form for Beskyttelse: Dyr med falsk Hoved. — Nat. Ver. 2.
 — En skandinavisk Havforskningsstation i Tropicerne. — Nat. Ver. 2.
 — Ctenophora. Conspectus Faunæ Grønlandicæ. — Medd. om Grønland. 23, Suppl.

1918. Echinoidea. Results of Dr. Mjöberg's Swedish Scientific Exped. to Australia 1910-13. — Sv. Vet. Akad. Handl. 58.
1920. Notes on the development and the larval forms of some Scandinavian Echinoderms. — Vid. Medd. 71.
- Notes on some Scandinavian Echinoderms, with descriptions of two new Ophiurids. — Vid. Medd. 72.
- On Hermafroditism in viviparous Ophiurids. — Acta Zool. 1.
- Studies in the Development of Crinoids. — Papers Dept. Marine Biol. Carnegie Inst. Wash. 16.
1921. Studies of the Development and Larval Forms of Echinoderms.
- Echinoderm Larvae and their Bearing on Classification. — Nature 110.
- Echinoderms of New Zealand and the Auckland-Campbell Isls. I. Echinoidea. — (Papers Th. M. Pacif. Exp. 8), Vid. Medd. 73.
1922. Biologiske Studier over Sandstrandsfaunaen, særlig ved de danske Kyster. — Vid. Medd. 74.
1923. The Danish Expedition to the Kei Islands 1922. — Vid. Medd. 76.
- Echinoderm Larvae and their Bearing on Classification. — Nature 111.
1924. (Th. M., E. DEICHMANN & I. LIEBERKIND) Holothurioidea, Asteroidea, and Echinoidea from Juan Fernandez and Easter Island. — Nat. Hist. J. Fernandez and Easter Isl. 3.
- Echinodermer. — Danmarks Fauna. 27.
- Marine Biologiske Stationer i Sverige, Norge, Finland — og i Danmark. — Nat. Ver. 8.
- Echinoderms of New Zealand and the Auckland-Campbell Isls. II. Ophiuroidea. — (Papers Th. M. Pac. Exp. 20), Vid. Medd. 77.
- Observations on some Echinoderms from the Trondhjem Fjord. — Kgl. Norske Vid. Selsk. Skrifter 1923.
1925. Some observations on protective Mimicry. — Treubia. 6.
- On a small collection of Echinoderms from the Antarctic Sea. — Arkiv för Zool. 17.
- On some Echinoderms from S. Africa. — Ann. Mag. Nat. Hist. (9) 16.
- Echinoderms of New Zealand and the Auckland-Campbell Isl. III-V. Asteroidea, Holothurioidea, Crinoidea. — (Papers Th. M. Pacif. Expd. 29), Vid. Medd. 79.
- An apparatus for catching the Micro-fauna of the Sea-bottom. — Vid. Medd. 80.
- The name *Echinaster sepositus* (Retzius), with remarks on Retzius' "Dissertatio." — Ann. Mag. Nat. Hist. (9) 16.
- Echinodermes du Maroc et de Mauritanie. — Bull. Soc. Sci. Nat. Maroc. 5.
1926. *Goniocidaris umbraculum*, a brood-protecting species. — New Zealand Journ. Sci. Techn. 8.
- A new West Indian Cidarid. — Univ. Iowa. Stud. Nat. Hist. 11.
- Report on the Echinoderms (of the Suez Canal). — Trans. Zool. Soc. 1926.
1927. Handbook of the Echinoderms of the British Isles.
- Two new Ctenophores. — (Papers Th. M. Pacif. Expd. 39), Vid. Medd. 83.

XVIII

1927. On the Postlarval Development of some Cidarids. — Vid. Selsk. Skr. (8) 11.
- Rep. on the Echinoidea. "Albatross" Philippine Exp. 1907-10. Pt. 1. — Bull. U.S. Nat. Mus. 100. 6.
- A new species of the genus *Echinarachnius* from Japan. — Ann. Zool. Jap. 11.
- Echinoderma. — TH. MONOD: Faune des Colonies Françaises. I.
- Sur les Echinides recueillis par l'expédition du «Travailleur» et du «Talisman». — Arch. Mus. d'hist. nat. Paris. (6). 2.
1928. New Cidaridæ. Preliminary Notice. — (Papers Th. M. Pac. Expd. 33), Vid. Medd. 85.
- Bothriocidarid and the Origin of Echinoids. — Vid. Medd. 86.
- A Monograph of the Echinoidea I. Cidaroidæ.
- Dyrevandringer gennem Suez-Kanalen. — Nat. Ver. 12.
- (TH. M. & I. LIEBERKIND) Echinoderma. — Tierwelt d. Nord- u. Ostsee. 8.
1929. Proposal of establishing a marine laboratory at the Kei Islands, particularly for the study of the Biology of the Deep-Sea. — IV. Pac. Sci. Congres Java, 1929.
- On transitional names. — Intern. Zool. Congr. Budapest, 1927.
- Some remarks and proposals concerning zoological nomenclature. — Ibidem.
- Echinoidea. Report of the Biological Survey of Mutsu Bay. 13. — Sc. Rep. Tôhoku Imp. Univ. Sendai. 4.
- The Australian species of Cidarids, particularly of the genus *Phyllacanthus*, and their distribution along the coasts of Australia. — Trans. R. Soc. S. Australia 53.
1930. Some new Japanese Echinoids. — Annot. Zool. Japan. 12.
- Concerning the Opinions rendered by the Intern. Comm. on Zool. Nomenclature. — Zool. Anz. 89.
- The Geographical Distribution of Cidarids. — Arch. Zool. Italiano. 15.
- Bothriocidarid and the Ancestry of Echinoids. A Reply. — Vid. Medd. 90.
- *Moiria lachesinella* nom. nov. A correction. — Vid. Medd. 90.
1931. Contributions to the Study of the Development and Larval forms of Echinoderms. I-II. — Vid. Selsk. Skr. (9). 4.
- Et Besøg paa Mauritius. — Nat. Ver. 15.
1932. Über den angeblichen Kieselschwamm *Microcordyla Asteriae* Zirpolo. Ein Beitrag zur Geschichte der Pedicellarien. — Zool. Anz. 97.
- Echinoderms. The Godthåb Exped. 1928. — Medd. om Grønland. 79.
- En fornem Familie. Sjøpindsvin med Millioner af Ahner. — Naturens Vidundere 1.
- New Contributions to the Knowledge of the Cidarids. I-II. — Vid. Selsk. Skr. (9). 4.
- A Vote on some Echinoderm Names. — Ann. Mag. Nat. Hist. (10). 10.
- On the Salenidæ of the upper Cretaceous Deposits of Scania, Southern Sweden. — Geol. Förening. Stockholm Förhandl. 1932.
- Om «Solitairen» paa Rodriguez. — Nat. Ver. 16.
1933. On an extraordinary Ophiurid, *Ophiocanops fugiens* Koechler. With remarks

XIX

- on Astrogymnotes, Ophiopteron, and on an Albino Ophiocoma. — (Papers Th. M. Pac. Expd. 60), Vid. Medd. 93.
1933. Studies of Indo-Pacific Euryalids. — Vid. Medd. 96.
- Söpalmer – Sölilier. — Naturens Vidundere 1.
 - Biological observations on Ophiurids, with descriptions of two new genera and four new species. — (Papers Th. M. Pac. Expd. 63), Vid. Medd. 93.
 - Sur les Affinités de Pseudodiadema et de quelques autres Échinides fossiles. — Bull. Soc. géol. France. (5). 2.
 - (Th. M. & KOLDERUP ROSENVINGE) Sur une nouvelle algue, Coccomyxa astericola, parasite dans une Astérie. — Vid. Selsk. Biol. Medd. 10.
 - Et formodet nulevende Abemenneske. — Et »Missing-Link« fra Sumatra. — Nat. Ver. 17.
 - On the "Solitaire" of the Island of Rodriguez. — Ardea 22.
 - On the "Manatee" of St. Helena. — Vid. Medd. 97.
 - Ophiuroidea. — Ingolf Expd. IV. 8.
 - Echinoderms of South Africa (Asteroidea and Ophiuroidea). — (Papers Th. M. Pac. Expd. 65), Vid. Medd. 93.
 - Echinoderms of St. Helena (other than Crinoids). — (Papers Th. M. Pac. Exp. 66), Vid. Mead. 93.
1934. Echinoderms of Hong-Kong. — Hong-Kong Naturalist, Suppl. 3.
- François Leguat og hans Rejsebeskrivelse. — Nat. Ver. 18.
 - On François Leguat and his "Voyage et Aventures", with remarks on the Dugong of Rodriguez and on Leguatia gigantea Schlegel. — Ardea 23.
 - Notes on some Fossil Echinoids. — Geol. Mag. 71.
 - (Th. M. & KOLDERUP ROSENVINGE) Sur une Algue Cyanophycée, Dactylococcopsis echini n. sp., parasite dans un Oursin. — Vid. Selsk. Biol. Medd. 11.
 - New Echinoidea. Preliminary Notice. — Vid. Medd. 98.
1935. A Monograph of the Echinoidea II. Bothriocidaroida, Melonechinoida, Lepidocentroida, Stirodonta.
- A new giant Sea-star, Mithrodia gigas n. sp., from South Africa. — Ann. S. African Mus. 32.
1936. Echinoidea and Ophiuroidea. — Discovery Rep. 12.
- Phyllacanthus forcipulatus sp. nov., a new Cidarid from the Indian Ocean. — Rec. Ind. Mus. 38.
1937. Contributions to the study of the Development and Larval Forms of Echinoderms III. — Vid. Selsk. Skr. (9). 7.
- Some Echinoderm Remains from the Jurassic of Württemberg. — Vid. Selsk. Biol. Medd. 13.
 - The Echinoid name Diadema. — Ann. Mag. Nat. Hist. (10). 19.
 - (Th. M. & AD. STEUER) Echinoderma. The Fishery Grounds near Alexandria 13. — Notes and Mem. Hydrobiol. Fish. Direct. 21.
1938. Contributions to the study of the Development and Larval Forms of Echinoderms IV. — Vid. Selsk. Skr. (9). 7.
- 's Lands Plantentuin, Buitenzorg. — Nat. Ver. 22.

1938. Über die Stratigraphische Verwendbarkeit der mikroskopischen Echinodermen-Reste. — *Senckenbergiana* 20.
 — On the vegetarian diet of some deep-sea Echinoids. — *Annot. Zool. Japon.* 17.
1939. New Echinoidea (Aulodonta). — *Vid. Medd.* 103.
 — Report on the Echinoidea of the Murray Expedition, pt. 1. — *Sc. Rep. John Murray Expd.* 1933–34. 6.
 — (TH. M. & J. MERCIER) Remarques sur le genre *Jacquiertia*. — *Bull. Soc. Linn. Normandie* (9). 1.
1940. A Monograph of the Echinoidea III, pt. 1. Aulodonta.
 — Rep. on the Echinoidea "Albatross" Philippine Expd., 1907–10. pt. 2. — *Bull. U. S. Nat. Mus.* 100. 14.
 — A Monograph of the Echinoidea. III, pt. 2. Camarodonta 1.
 — Echinoderms from the Iranian Gulf. — *Danish Sci. Investig. in Iran* 2.
1941. Echinoderms of Tristan da Cunha. — *Res. Norwegian Sc. Expd. to Tristan da Cunha*. 7.
1942. New Echinoidea (Camarodonta). — *Vid. Medd.* 106.
1943. A Monograph of the Echinoidea III, pt. 3. Camarodonta 2.
1944. Hvoraf kommer navnet det »Røde Hav«? — *Nat. Ver.* 28.
1946. *Diadema*. Et mærkeligt Søpindsvin. — *Mærkelige Dyr*.
 — Proposed suspension of the Règles for the generic name *Diadema* Humphreys, 1797. — *Bull. Zool. Nomenclature*.
1947. Lidt om »Jødesten« og »Tordensten«. — *Nat. Ver.* 31.
1948. A Monograph of the Echinoidea. IV, pt. 1. Holecypoida, Cassiduloida.
 — A Monograph of the Echinoidea. IV, pt. 2. Clypeastroida.
 — Report on the Echinoidea of the Murray Expd. pt. 2. — *Sc. Rep. John Murray Expd.* 1933–34. 9.
 — Rep. on the Echinoidea "Albatross" Philippine Expd., 1907–10. pt. 3. — *Bull. U. S. Nat. Mus.* 100. 14.
1949. New Echinoidea (Cassiduloida, Clypeastroida). Preliminary Notice. — *Vid. Medd.* 111.
 — En genfundet »uddød« Fugl. — *Naturh. Tidende* 13.
 — On the propagation of Echinoderms. — BURTON: The story of animal life.
1950. New Echinoidea (Spatangoida). Preliminary Notice. — *Vid. Medd.* 112.
 — A Monograph of the Echinoidea V, pt. 1. Spatangoida 1.
 — Echinoidea. — *Rep. B.A.N.Z. Antarctic Research Expedition 1929–31. (B)* 4.
 — Pighude. — *Vort Lands Dyreliv* 2.
1951. Report on the Echinoidea collected by the "Atlantide" Expedition. — *Atlantide Rep.* 2.
 — Monograph of the Echinoidea V, pt. 2. Spatangoida 2.
 — Echinoidea. — *Rep. Swedish Deep-Sea Expd.* 1947–48. 2.
1952. Echinoidea and Ophiuroidea. — *Rep. Lund Univ. Chile Expd.* 1948–49. 3.
-